

КРАСНОРУЦЬКИЙ Олексій, доктор економічних наук, професор, в.о. директора,
<https://orcid.org/0000-0003-1744-3257>

МАРЕНИЧ Тетяна, доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу економіки, менеджменту та трансферу інновацій в тваринництві,
<https://orcid.org/0000-0003-3162-7394>

ПРУСОВА Галина, кандидат сільськогосподарських наук, завідувач випробувального центру,
<https://orcid.org/0000-0002-2604-5720>

ВИРОБНИЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

Красноручський О., Маренич Т., Прусова Г. *Виробничий потенціал підприємства як економічна категорія.*

У статті представлено результати дослідження щодо обґрунтування визначення поняття «виробничий потенціал підприємства» та ідентифікації його складових елементів. Встановлено в науковій літературі досить широкий спектр поглядів на сутність виробничого потенціалу та наявність у них теоретично-методологічних протиріч. Визначено основні фактори, які впливають на величину виробничого потенціалу. Обґрунтовано, що до складу елементів виробничого потенціалу входять земля та інші природні ресурси, засоби виробництва (засоби і предмети праці), робоча сила, технологія і організація виробництва, професійні знання та здібності управлінського персоналу й інших учасників виробничого процесу та менеджмент. Системний підхід дозволив дати авторське визначення економічної категорії «виробничий потенціал» підприємства.

Ключові слова: потенціал, потенціал підприємства, виробничий потенціал, економічний потенціал, ресурсний потенціал, ресурси, ефективність, управління.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах глобалізації, високої конкуренції, динамізму внутрішнього і зовнішнього середовища суб'єкти господарювання аграрної галузі змушені постійно шукати шляхи підвищення економічної ефективності діяльності, збереження конкурентоспроможності, адаптуватися до нових викликів. Останнім часом для агробізнесу особливої актуальності та практичної значущості набувають питання моніторингу їх поточного стану, оцінки та аналізу використання наявних ресурсів, розробки та реалізації ефективних управлінських рішень. Проблеми ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств тісно пов'язані з використанням їхнього виробничого потенціалу як складової сукупного потенціалу, що забезпечує стабільність їхнього розвитку у виробничому аспекті.

Аналіз результатів сучасних досліджень демонструє досить широкий спектр поглядів на сутність виробничого потенціалу та наявність в них теоретично-методологічних протиріч. В економічній науці ще не сформувалося чітке тлумачення дефініції «виробничий потенціал». Багато науковців його трактують як економічний чи ресурсний потенціал або потенціал підприємства. Існує певне нерозуміння щодо складників виробничого потенціалу та чинників, які впливають на нього, що ускладнює розробку методів його кількісної та якісної оцінки, аналізу використання та нарощування. Наявність численних дискусій провідних учених, пов'язаних із поняттям потенціалу, його структурою, класифікацією ресурсів, зумовило необхідність подальшого детального дослідження та розкриття категорії «виробничий потенціал підприємства».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливий внесок у розвиток понятійно-категоріального апарату досліджень означеної предметної сфери зробили багато вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема: Гончарук О. В. [1], Григор'єва О. В. [2], Захаренко М. М. [3], Олійник Т. І.,

Косенко А. О. [4], Остапенко Т. В. [5], Петрович Й. М., Прокопишин-Рашкевич Л. М. [6], Руденко С. В. [7], Савченко Т. В. [8], Хринюк О. С., Гримашевич Т. І. [9], Яковлев В. І. [10], Дубі Р., Гунасекаран А., Чайлд С. Дж., Блом К. та Пападопулос Т. [22], МакКелві А. та Девідссон П. [23], Отто Чикі, Крістіна Деметер, Давід Лосончі [24] та ін. Проте тлумачення поняття «виробничий потенціал підприємства» як економічної категорії й досі залишається дискусійним та варіюється залежно від прихильності дослідника до того чи іншого індивідуального підходу до його визначення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є обґрунтування визначення поняття «виробничий потенціал підприємства» та ідентифікація його складових елементів на основі аналізу існуючих наукових поглядів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У словосполученні «виробничий потенціал» поєднані самостійні повнозначні два слова «виробничий» і «потенціал». Розкриття змісту зазначеної категорії варто розпочати через осмислення сутності окремих її частин. З'ясуємо спочатку значення головного слова «потенціал».

Словник української мови так тлумачить поняття «потенціал»: 1) спец. Величина, яка характеризує запас енергії тіла, що перебуває в даній точці силового поля (електричного, магнітного тощо). Електричний заряд. 2) який, чого, перен. Сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і т. ін., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері. Запас чого-небудь; резерв. Приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов [11].

Вікіпедія подає «потенціал» як можливості, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані [12].

Словник іншомовних слів пояснює потенціал (від лат. *potentia* – сила, міць) так: 1. Можливості, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути

використані. 2. Енергетична характеристика даної точки будь-якого силового поля. Чисельно дорівнює роботі, яку здійснюють сили поля, переміщуючи одиницю маси (П. тяжіння) чи електричного заряду (П. електричний) з даної точки поля в точку, де П. вважають рівним нулеві... 5. перен. Сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і т. ін., що можуть бути використані в якій-небудь галузі, ділянці, сфері. Запас чого-небудь, резерв [13].

В іноземних довідкових виданнях значення слова «потенціал» розглядають і як прикметник, і як іменник. Зокрема, Британський словник (Britannica Dictionary) дає таке трактування: 1) потенційний – прикметник, завжди вживається перед іменником: здатний стати реальним; можливий; 2) потенціал – іменник: шанс або можливість того, що щось трапиться або існуватиме в майбутньому; якість, яку щось має, яку можна розвинути, щоб зробити це краще; здатність, якою володіє хтось, яку можна розвинути, щоб допомогти цій особі стати успішною; 3) потенціал – технічний: кількість роботи, яка потрібна для переміщення кількості електроенергії з однієї точки ланцюга в іншу [14].

Кембриджський словник (Cambridge Dictionary) представляє: потенціал – прикметник [перед іменником]: можливо за наявності необхідних умов; потенціал – іменник: здатність когось або чогось розвиватися, досягати або досягати успіху [15].

Словник Merriam Webster визначає «потенціальний» (прикметник) як: 1) існуючий у можливості; здатний розвинутися в реальність; потенційні переваги; 2) вираження можливості зокрема: пов'язаний із дієслівним словосполученням або утворює дієслівну фразу, що виражає можливість, свободу чи владу за допомогою допоміжного слова з інфінітивом дієслова [16]. Цей же словник пояснює потенціал (іменник) як: те, що може розвинутися або стати актуальним; будь-яка з різноманітних функцій, за допомогою яких можна легко обчислити інтенсивність або швидкість у будь-якій точці поля; робота, необхідна для переміщення одиничного позитивного заряду від контрольної точки (як на нескінченності) до відповідної точки [16].

Як видно з наведених у словниках тлумачень поняття «потенціал», то вони відображають різноманітність накопичених людством підходів у трактуванні та застосуванні цього терміну у різних галузях. Однак не акцентується на можливості та доцільності застосування того чи іншого розкриття сутності поняття «потенціал» саме в економіці. Відкидаючи фізико-технічне значення слова «потенціал» та тлумачення, що використовуються у повсякденному житті, можна зробити висновок, що сутність потенціалу пов'язується з сукупністю можливостей, здатними в майбутньому стати реальністю за наявності необхідних умов. Водночас потенціал по відношенню до підприємства може бути як позитивним, так і негативним. Але традиційно потенціал (у широкому значенні означає «можливий») сприймається з

очікуванням чогось хорошого в майбутньому, яке буде мати позитивний ефект.

Що стосується значення іншого слова «виробничий» у словосполученні «виробничий потенціал», то Сучасний економічний словник так трактує термін «виробництво» – це: 1) процес створення різних видів економічного продукту; 2) виробниче підприємство [17, с. 307]. А «продукт економічний» – це: результат людської праці, господарської діяльності, який представлений в матеріально-речовій формі (матеріальний продукт), в духовній, інформаційній формі (інтелектуальний продукт) або у вигляді виконаних робіт і послуг [17, с. 306]. Згідно з цим виданням виробничий потенціал – це: 1) реальний обсяг продукції, який можливо виробити за повного використання наявних ресурсів; 2) наявні та потенційні можливості виробництва, наявність факторів виробництва, забезпеченість його визначальними видами ресурсів [17, с. 307]. Потенційні можливості, резерви – передбачувані можливості підприємства, фірми здійснювати у майбутньому виробництво товарів та послуг, отримувати доходи та прибуток [17, с. 295].

Слід зазначити, що термін «виробничий потенціал» зустрічається більшою мірою у вітчизняних економічних виданнях. Науковцями сформовано три основних підходи до визначення виробничого потенціалу: ресурсний (або обліково-звітний), структурний (функціональний) та цільовий (проблемно-орієнтований). Ресурсний підхід, зорієнтований на визначення виробничого потенціалу як сукупності виробничих ресурсів, визначає його величину як суму фізичних і вартісних оцінок окремих його складових. Структурний підхід, зорієнтований на визначення раціональної структури виробничого потенціалу підприємства, визначає його величину виходячи з прогресивних норм і нормативних співвідношень, заданих найбільш досконалими технологіями, організацією виробництва загалом і окремих підсистем підприємства, що використовуються в галузі. Цільовий (проблемно-орієнтований) підхід спрямований на визначення відповідності наявного потенціалу досягненню поставлених цілей, визначає його величину як рівень відповідності окремих складових потенціалу необхідному, дещо ідеальному уявленню про склад, структуру та механізми функціонування потенціалу для виготовлення конкурентоспроможної продукції, який знаходить відображення в нормативних «деревах цілей» («деревах проблем») з широким спектром локальних і системних оцінок окремих елементів та взаємозв'язків [9, с. 773].

Можна стверджувати, що серед сучасних науковців немає чіткої позиції щодо поняття «виробничий потенціал». Однак дуже часто вчені виробничий потенціал ототожнюють з потенціалом підприємства, економічним потенціалом, ресурсним потенціалом, тому існує певна неузгодженість. Так, Хринюк О. С. і Гримашевич Т. І. під виробничим потенціалом підприємства пропонують розуміти певну сукупність можливостей із використання наявних активів для

досягнення поставлених виробничих цілей [9, с. 773]. На думку Яковлева В. І., виробничий потенціал – це система складників, яка забезпечує виробництво конкурентоспроможної продукції на основі ресурсів підприємства для зміцнення позицій на ринку та потреб споживачів [10, с. 117]. Гончарук О. В. стверджує, що під виробничим потенціалом доцільно розуміти можливий випуск конкурентоспроможної продукції певного асортименту (сортаменту) при найбільш ефективному використанні виробничих ресурсів і компетенцій підприємства. Під компетенціями підприємства варто розуміти комплекс колективного знання, досвіду і здібностей учасників виробничого процесу, який, у поєднанні з технологією, дозволяє створювати (підтримувати) конкурентні переваги та забезпечувати неповторну відмінність підприємства в певному ринковому оточенні [1, с. 85]. Олійник Т. І. та Косенко А. О. представляють виробничий потенціал підприємства як потенційну спроможність виготовляти продукцію такого асортименту, переліку та якості, які будуть задовольняти ключовим параметрам попиту на ринку [4]. Остапенко Т. В. пропонує розглядати виробничий потенціал підприємства АПК як можливість створювати продукцію в певних природно-економічних умовах, що залежить від єдності, збалансованості, взаємозв'язку його матеріально-технічних, трудових і земельних ресурсів, а також від рівня їх віддачі та ефективності використання шляхом залучення інтелектуального капіталу, від наявності та вмілого використання якого залежить ефективне функціонування господарюючого суб'єкта [5, с. 101]. Петрович Л. М. та Прокопишин-Рашкевич Л. М. дають таке визначення: виробничий потенціал промислового підприємства – це його потенціальна здатність здійснювати трансформацію ресурсів через наявний і досягнутий рівень техніки і технології та організації їх освоєння персоналом, з метою одержання підприємством кінцевого результату у вигляді відповідної продукції та послуг, які користуються попитом на внутрішньому і зовнішньому ринках [6, с. 190-191]. Захаренко М. М. вважає, що виробничий потенціал є максимальним обсягом продукції, який спроможне виробити підприємство за існуючого ресурсного забезпечення, що відображає його об'єктивні можливості [18, с. 89]. Савченко Т. В. трактує потенціал як наявні ресурси, практичну діяльність та можливості підприємства щодо розв'язання конкретних задач для досягнення окресленого рівня розвитку підприємства з урахуванням умов функціонування підприємства, що постійно змінюються [8, с. 329]. Руденко С. В. під виробничим потенціалом пропонує розуміти складну, багатогранну та багаторівневу, системну характеристику підприємства, яка ототожнює його можливості щодо отримання певних результатів своєї діяльності у визначених напрямках за рахунок певних організаційно-управлінських дій у процесі поєднання складових ресурсного потенціалу з технологіями, організацією та управлінням виробництвом на підприємстві [7, с. 171].

З наведених визначень можна зробити висновок, що в сучасній економічній літературі відсутнє однозначне трактування сутності виробничого потенціалу. Переважає ресурсний підхід, заснований на ототожненні виробничого потенціалу підприємства з певною сукупністю його ресурсів або можливостями. Утім, з одного боку, не применшуючи значення ресурсів у формуванні потенціалу, зазначимо, що їх наявність не забезпечує досягнення встановлених цілей підприємства. З іншого боку, на нашу думку, термін «виробничий потенціал» щодо окремого підприємства повинен характеризувати не стільки виробничі можливості, скільки інтегральну здатність підприємства раціонально використовувати ресурси на виробництво продукції, максимально задовольняючи потреби споживачів та враховуючи інтереси держави, бізнес-партнерів та суспільства.

Загальновідомо, що підприємства виконують важливі економічні функції, основною з яких є виробництво продукції, робіт, послуг, доступних споживачам для використання незалежно від їх структури, галузі, спеціалізації, ступеня підпорядкованості тощо. У ринковому середовищі з метою ефективного господарювання – з найменшими витратами на виробництво та реалізацію продукції – підприємства повинні: впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу; забезпечувати конкурентоспроможність підприємства; підвищувати продуктивність праці; розвивати виробничу інфраструктуру; досягати самофінансування; отримувати прибуток. Підприємства також створюють попит на ресурси виробництва і на результати наукових досліджень. Важливими функціями підприємств є соціальна, фінансово-інвестиційна, екологічна, функція реалізації відносин економічної власності та ін. Утім, виробнича функція породжує інші функції підприємства. Тому, на нашу думку, сутність виробничого потенціалу слід пов'язувати зі здатністю суб'єкта господарювання до виробництва продукції (робіт, послуг), тобто його здатністю виконувати перш за все свої основні «виробничі» функції.

Кінцевий результат людської праці у виробничому процесі – це виготовлена продукція (роботи, послуги). При виробництві продукції здійснюється перетворення вхідних ресурсів у заданому напрямі. Класичними факторами виробництва є праця (цілеспрямована діяльність людей), земля (природні ресурси), капітал (засоби виробництва), які дуже часто доповнюються підприємництвом. Сучасні автори традиційними факторами виробництва вважають інформацію, людський капітал, інновації, тощо. Кожен з факторів уможливує виробництво, а використання або неправильне використання будь-якого з них може вплинути на економічну діяльність підприємства. Фактори виробництва характеризуються обмеженістю, що вимагає вибирати найбільш оптимальні варіанти їхнього використання, і мобільністю (їхня здатність переміщатися в просторі або змінювати свої функції).

Основними факторами, які впливають на величину виробничого потенціалу, є наявність

ресурсів, їх якість, структура, функціональне співвідношення та раціональне використання. Поліпшення якісного складу ресурсів підвищує наявний потенціал без збільшення їх обсягу. При цьому виділити пріоритетний вид досить складно, так як надлишкова кількість незбалансованих ресурсів при їх високій якості не приведе до росту виробничого потенціалу, а лише – до збільшення обсягу ресурсів. Отже, збалансованість виробничих факторів виступає обов'язковою умовою їх ефективного функціонування.

Слід зазначити, що результат перетворення вхідних ресурсів суттєво залежить не тільки від кількості та якості відповідних ресурсів, їх доступності, а й від технологічного процесу та організації виробництва на конкретному підприємстві.

«Технологія (від грец. *techne* – мистецтво і *logos* – слово, вчення) – спосіб перетворення речовини, енергії, інформації у процесі виготовлення продукції, обробки готових виробів і переробки матеріалів, складання готових виробів, контролю якості, управління. Технологія втілює в собі методи, прийоми, режим роботи, послідовність операцій і процедур, вона тісно пов'язана з застосуваннями засобами, обладнанням, інструментами, матеріалами, які використовуються» [17, с. 393]. Підкреслюючи значення цієї категорії, Карапейчик І. М. стверджує, що «в економічній теорії виробництва ключове місце займає таке фундаментальне поняття як технологічний спосіб (технологія) виробництва, яке запроваджено для відображення виробничо-технічних особливостей (закономірностей) довільного, технологічно цілісного перетворення факторів виробництва на кінцеву продукцію» [19].

У сучасній економічній літературі термін «організація виробництва» трактується як способи вибору, розподілу і кооперування елементів виробництва для досягнення поставлених цілей при мінімальних затратах ресурсів. Організація виробництва – це комплекс заходів, спрямованих на раціональне поєднання процесів праці з матеріальними елементами виробництва в просторі і часі з метою раціонального використання виробничих ресурсів для створення таких видів продукції та надання послуг, які є конкурентоспроможними, найбільшою мірою задовольняють попит споживачів та дають підприємству певні прибутки [20]. Організація виробництва – це координація й оптимізація у часі та просторі усіх матеріальних та трудових елементів виробництва з метою досягнення у встановлені терміни найбільшого виробничого результату з найменшими витратами. Завдання

організації виробництва – визначення методів та умов для досягнення потенційних можливостей з урахуванням зовнішніх та внутрішніх чинників роботи підприємства [21, с. 11].

На нашу думку, щоб ресурси, технологія та організація діяльності «працювали» (взаємодіяли), необхідно використовувати знання, які можна застосувати для виробництва продукції (робіт, послуг), і якими повинні володіти управлінці та інші учасники виробничого процесу. Управлінський персонал приймає відповідні рішення, пов'язані з безперервністю та ефективністю виробничого процесу. При цьому основу для професійних суджень складають знання, навички та вміння, яких набувають завдяки відповідній професійній підготовці та постійному підвищенню кваліфікації. Тобто, знання учасників виробничого процесу у здійсненні цього виду діяльності є засобом досягнення безперервності та ефективності виробництва продукції (робіт, послуг) на підприємстві.

Як показує досвід багатьох розвинених країн, їх економічні здобутки, в тому числі темпи економічного зростання, обсяг інвестицій, рівень інноваційності безпосередньо залежать від розвитку підприємництва. Підприємництво визнано головною рушійною силою функціонування ринкової економіки. Значення підприємництва полягає в тому, що саме завдяки йому приходять у взаємодію інші економічні ресурси – праця, капітал, земля, знання. Здатність людини генерувати оригінальні, новаторські ідеї, її вміння і готовність організувати бізнес (нову справу), приймаючи на себе пов'язані з ним витрати, ризик і відповідальність, характеризують її підприємницькі здібності. Ініціатива, ризик і вміння підприємців, підприємницька етика і культура, помножені на ринковий механізм, дозволяють з максимальною ефективністю використовувати всі інші економічні ресурси, отримувати прибуток і стимулювати економічне зростання. Наприклад, управлінський персонал чи власники використовують нові технології, змінюючи спосіб використання факторів виробництва.

В цілому зазначені основні фактори та інші внутрішні та зовнішні чинники визначають можливості функціонування економічних суб'єктів господарювання, протікання різноманітних економічних процесів, тобто їхній загальний потенціал.

Основні внутрішні фактори виробничого процесу в аграрних підприємствах представлено на рис. 1.

Рис. 1. Основні внутрішні фактори виробничого процесу в аграрних підприємствах

Як видно з рис. 1, результат участі у виробничому процесі певних наявних ресурсів

залежить не тільки від властивостей даних ресурсів, а й інших чинників. Дискусійним питанням є

склад елементів виробничого потенціалу. Аргументація складників виробничого потенціалу підприємства має важливе значення для розробки методики його аналізу та цілеспрямованого управління ним.

Деякі науковці до елементів виробничого потенціалу відносять: потенціал необоротних ресурсів; потенціал оборотних засобів; трудовий потенціал; земельний потенціал; інформаційний потенціал; інвестиційний потенціал; інноваційний потенціал [9, с. 774]. До складників виробничого потенціалу, на думку інших дослідників, належать: інноваційні розробки; інформаційне забезпечення; основні фонди підприємства; ресурси; технологічне обладнання підприємства; виробничі кадри підприємства [10, с. 118]. Більшість учених, як стверджує Григор'єва О. В., до складу виробничого потенціалу включають: потенціал землі та природно-кліматичні умови (тобто можливості підприємства використовувати сукупні природні багатства у господарській діяльності); потенціал основних фондів (наявні та приховані можливості основних фондів, які формують техніко-технологічний базис виробничої потужності підприємства); потенціал оборотних активів (певна сукупність предметів праці: сировини, конструкційних матеріалів, палива, енергії та різних допоміжних матеріалів, які перебувають у виробничих запасах, незавершеному виробництві, напівфабрикатах власного виготовлення і витратах майбутніх періодів); потенціал нематеріальних активів (сукупність можливостей підприємства використовувати права на нові чи наявні продукти інтелектуальної праці в господарському процесі з метою реалізації корпоративних інтересів на засаді задоволення суспільних потреб); потенціал технологічного персоналу (здатність робітників виробляти різні продукти, надавати послуги чи виконувати роботи) [2, с. 172]. Сама ж дослідниця Григор'єва О. В. виділяє у виробничому потенціалі фондову складову для основних та оборотних фондів підприємства, кадрову, фінансову та управлінську складові [2, с. 173-174]. Остапенко Т. В. пропонує основними елементами, які формують виробничий потенціал підприємства агропромислового комплексу, вважати виробничі ресурси, його техніко-технологічну базу, фондовий та трудовий потенціали [5, с. 101].

Рис. 2. Елементи виробничого потенціалу підприємства

Як видно з представлених пропозицій науковців, структуризація виробничого потенціалу подається по-різному, але обов'язковим елементом є виробничі ресурси та кадрова складова.

Водночас слід зауважити, що незважаючи на нібито однозначність трактування ресурсів, в економічній літературі їх склад представлений по-різному.

Безперечно, виробничий потенціал проявляється завдяки об'єднанню його елементів. Від того, як будуть взаємодіяти всі його складові, буде залежати стан потенціалу, його динаміка, ефективність використання та нарощення. Кожен елемент виробничого потенціалу, функціонуючи в сукупності, має виконувати відповідну функцію у процесі забезпечення виробничого процесу та досягнення інших цілей розвитку підприємства.

Вважаємо, що у загальному розумінні до складу елементів виробничого потенціалу входять земля та інші природні ресурси, засоби виробництва (засоби і предмети праці), робоча сила, технологія й організація виробництва, професійні знання та здібності управлінського персоналу й інших учасників виробничого процесу та менеджмент (рис. 2). Менеджмент забезпечує реалізацію підходу до управління на підприємстві. Як конкретний вид управлінської діяльності він здійснюється за допомогою різних прийомів, способів, організації роботи та контролем діяльності. Відсутність або невідповідність встановленим вимогам потрібного елемента означає переривання, зупинку або гальмування виробничого процесу, що буде вимагати додаткових витрат часу, коштів, матеріальних ресурсів на його поновлення або заміну. Тільки шляхом залучення усіх компонентів виробничого потенціалу уможливується виробництво продукції, робіт, послуг, доступних споживачам для використання.

Як справедливо зазначає Карапейчик І. М., якісні та кількісні характеристики ресурсів, параметрів машин та обладнання (наприклад, ККД, продуктивність, довговічність тощо), параметрів технологічних процесів і навіть потенціалів технологій (технологічних способів) загалом, інтелектуальних та професійних здібностей (навичок, умінь) працівників не є предметом досліджень економістів. Останні лише використовують зазначені властивості у дослідженні економічних питань та вирішенні економічних завдань [19]. З цього випливає, що в науковій літературі не слід допускати змішування поняття потенціалу як категорії економічної теорії з довільними потенційними характеристиками різних об'єктів, процесів і явищ.

Аналіз літературних джерел з проблематики потенціалу, авторське бачення основних внутрішніх факторів виробничого процесу, елементів виробничого потенціалу дає підстави дати власне визначення дослідженої дефініції. Отже, виробничий потенціал підприємства – це здатність підприємства до здійснення виробничого процесу з максимально можливим сукупним результатом використання ресурсів певної кількості та якості й функціонального співвідношення в такій діяльності на основі відповідної технології та організації виробництва, знань і здібностей управлінського персоналу та інших учасників виробничого процесу. Залежно від повноти та

ступеня раціональності використання вхідних ресурсів та інших складових можна говорити про базовий (накопичений), поточний та стратегічний (майбутній) виробничий потенціали підприємства.

Необхідно також підкреслити, що процес використання та нарощування потенціалу, у т.ч. виробничого, є безперервним і доповнює один одного. Водночас потенціал неспроможний накопичуватися і витратитися «сам собою» – він є необхідним базисом для функціонування підприємства, зростання його дохідності та конкурентоспроможності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В економічній науці ще не сформувався чітке тлумачення дефініції «виробничий потенціал». Дуже часто вчені виробничий потенціал ототожнюють з потенціалом підприємства, економічним або ресурсним потенціалом, що актуалізує проблематику проведеного дослідження. Основними факторами, які впливають на величину виробничого потенціалу, визначено такі: наявність ресурсів, їх якість, структура і функціональне співвідношення, раціональне використання; технологія, технологічний процес; організація виробництва; знання; підприємницькі здібності. Встановлено, що дискусійним питанням також є склад елементів виробничого потенціалу, що має

важливе значення для розробки методики його аналізу та цілеспрямованого управління ним. Обґрунтовано, що у загальному розумінні до складу елементів виробничого потенціалу входять земля та інші природні ресурси, засоби виробництва (засоби і предмети праці), робоча сила, технологія і організація виробництва, професійні знання та здібності управлінського персоналу й інших учасників виробничого процесу та менеджмент. Зроблено висновок, що тільки шляхом залучення усіх компонентів виробничого потенціалу уможливиться виробництво продукції, робіт, послуг, доступних споживачам для використання. Системний підхід дозволив дати таке авторське визначення ключової економічної категорії дослідження: виробничий потенціал підприємства – це здатність підприємства до здійснення виробничого процесу з максимально можливим сукупним результатом використання ресурсів певної кількості та якості й функціонального співвідношення в такій діяльності на основі відповідної технології та організації виробництва, знань і здібностей управлінського персоналу та інших учасників виробничого процесу.

Важливим напрямом для подальших власних наукових досліджень є визначення місця виробничого потенціалу у формуванні та реалізації загального потенціалу аграрного підприємства.

Література.

1. Гончарук О.В. Розробка методичного забезпечення оцінки виробничого потенціалу металургійних підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Випуск 12. Частина 1. С. 84-88. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_12/20.pdf.
2. Григор'єва О.В. Чинники ефективного використання виробничого потенціалу підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 5. Том 2. С. 171-174. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_5_2/171-174.pdf.
3. Захаренко М.М. Теоретичні підходи до трактування економічної сутності виробничого потенціалу в сільськогосподарському виробництві. *Агросвіт*. 2018. № 22. С. 66-73. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/22_2018/12.pdf.
4. Олійник Т.І., Косенко А.О. Управління виробничим потенціалом підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2020/78.pdf.
5. Остапенко Т.В. Виробничий потенціал підприємств АПК: поняття та оцінка. *Молодий вчений*. 2014. № 4(07). С. 100-104. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/4/27.pdf>.
6. Петрович Й.М., Прокопишин-Рашкевич Л.М. Сучасні аспекти управління виробничим потенціалом промислових підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*. 2020. Том 4. № 1. С. 188-194. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21645/maket200296-190-196_0.pdf.
7. Руденко С.В. Виробничий потенціал аграрного підприємства: економічна сутність та роль у формуванні економічного потенціалу. *Вісник ХНТУСГ ім. П. Василенка*. 2016. Випуск 172. С. 164-175. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtusg_2016_172_20.
8. Савченко Т.В. Основні підходи до визначення сутності потенціалу підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Випуск 6(17). С. 325-330. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/17_2018/59.pdf.
9. Хринюк О.С., Гримашевич Т.І. Теоретико-методичні аспекти оцінки виробничого потенціалу підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск 13. С. 772-776. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/132.pdf.
10. Яковлев В.І. Трактуювання економічної категорії виробничого потенціалу. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Випуск 34. С. 115-120. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/34_2018/25.pdf.
11. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/potencial>.
12. Потенціал. Матеріал з Вікіпедії-вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Потенціал>.
13. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EF%EE%F2%E5%ED%F6%B3%E0%EB>.
14. Britannica Dictionary definition of POTENTIAL. URL: <https://www.britannica.com/dictionary/potential>.
15. Meaning of potential in English. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/potential>.
16. Merriam Webster Dictionary, Definition of potential. URL: <https://www.merriam-webster.com/thesaurus/potential>.
17. Туренко А. М., Дмитрієв І. А., Іванілов О. С., Шевченко І. Ю. Словник економіста та підприємця. Харків: ХНАДУ, 2018. 340 с.
18. Захаренко М.М. Організаційно-економічні засади формування системи управління потенціалом підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 23. С. 88-93. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2018/18.pdf.

19. Карапейчик І. Н. Носители потенциалов в экономической теории. *Ефективна економіка*. 2012. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1324>
20. Організація виробництва. URL: <http://feb.tsatu.edu.ua/ebook/mn/ov/page2.html>.
21. **Єрмаков О.Ю., Жибак М.М., Динька П.К., Христенко Г.М., Гурська І.С.** Організація виробництва: навчальний посібник. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2019. 414 с. URL: https://dspace.bati.org.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/407/Навчальний%20посібник_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
22. **Dubey R., Gunasekaran A., Childe S.J., Blome C., Papadopoulos T.** Big data and predictive analytics and manufacturing performance: integrating institutional theory, resource-based view and big data culture. *British Journal of Management*. 2019. Vol. 30. No. 2. P. 341-361. URL: https://www.researchgate.net/publication/331302781_Big_Data_and_Predictive_Analytics_and_Manufacturing_Performance_Integrating_Institutional_Theory_Resource-Based_View_and_Big_Data_Culture.
23. **McKelvie A., Davidsson P.** From resource base to dynamic capabilities: an investigation of new firms. *British Journal of Management*. 2009. Vol. 20. No. 1. P. 63-80. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1467-8551.2008.00613.x>.
24. **Csiki O., Demeter K., Losonci D.** How to improve firm performance? – The role of production capabilities and routines. *International Journal of Operations & Production Management*. 2023. Vol. 43. No. 13. P. 1-26. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJOPM-03-2022-0221/full/html>.

References.

1. **Honcharuk, O.V.** (2015). «Development of methodological support for the assessment of the production potential of metallurgical enterprises». *Naukovyj visnyk Kherson's'koho derzhavnogo universytetu*. Issue 12. Part 1. S. 84-88. Available at: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_12/20.pdf.
2. **Hryhor'ieva, O.V.** (2011). «Factors of effective use of the production potential of the enterprise». *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*. № 5. Vol. 2. pp. 171-174. Available at: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_5_2/171-174.pdf.
3. **Zakharenko, M.M.** (2018). «Theoretical approaches to the interpretation of the economic essence of production potential in agricultural production». *Ahrosvit*. № 22. pp. 66-73. Available at: http://www.agrosvit.info/pdf/22_2018/12.pdf.
4. **Olijnyk, T.I., Kosenko, A.O.** (2020). «Management of the production potential of the enterprise». *Efektivna ekonomika*. № 11. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/78.pdf.
5. **Ostapenko, T.V.** (2014). «Production potential of agribusiness enterprises: concept and assessment». *Molodyj vchenyj*. № 4(07). pp. 100-104. Available at: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/4/27.pdf>.
6. **Petrovych, J.M., Prokopyshyn-Rashkevych, L.M.** (2020). «Modern aspects of management of production potential of industrial enterprises». *Visnyk Natsional'noho universytetu «L'viv's'ka politehnika»*. Seriya «Problemy ekonomiky ta upravlinnia». Vol. 4. № 1. pp. 188-194. Available at: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21645/maket200296-190-196_0.pdf.
7. **Rudenko, S.V.** (2016). «Production potential of an agricultural enterprise: economic essence and role in the formation of economic potential». *Visnyk KhNTUSH im. P. Vasylenka*. Issue 172. pp. 164-175. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtusg_2016_172_20.
8. **Savchenko, T.V.** (2018). «Basic approaches to determining the essence of an enterprise's potential». *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*. Issue 6(17). pp. 325-330. Available at: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/17_2018/59.pdf.
9. **Khryniuk, O.S., Hrymashevych, T.I.** (2017). «Theoretical and methodological aspects of the assessment of the production potential of the enterprise». *Ekonomika i suspil'stvo*. Issue 13. pp. 772-776. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/132.pdf.
10. **Yakovlev, V.I.** (2018). «Interpretation of the economic category of production potential». *Prychornomors'ki ekonomichni studii*. Issue 34. pp. 115-120. Available at: http://bses.in.ua/journals/2018/34_2018/25.pdf.
11. Slovník ukrajinš'koi movy. [Dictionary of the Ukrainian language]. Available at: <http://sum.in.ua/s/potencial>.
12. Potencial. Material z Vikipedii-vil'noi entsyklopedii. [Potential. Material from Wikipedia, the free encyclopedia]. Available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Potencial>.
13. Slovník inshomovnykh slov. [Dictionary of foreign words]. Available at: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EF%EE%F2%E5%ED%F6%B3%E0%EB>.
14. Britannica Dictionary definition of POTENTIAL. Available at: <https://www.britannica.com/dictionary/potential>.
15. Meaning of potential in English. Cambridge Dictionary. Available at: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/potential>.
16. Merriam Webster Dictionary, Definition of potential. Available at: <https://www.merriam-webster.com/thesaurus/potential>.
17. Turenko, A. M. and Dmy`triyev, I. A., Ivanilov, O. S., Shevchenko, I. Yu. (2018). *Slovník ekonomista ta pidpry`yemcy*. [Dictionary of the economist and entrepreneur]. XNADU. Kharkiv. Ukraine.
18. **Zakharenko, M.M.** (2018). «Organizational and economic principles of the formation of the enterprise potential management system». *Investytsii: praktyka ta dosvid*. № 23. pp. 88-93. Available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2018/18.pdf.
19. **Karapejchyk, Y.N.** (2012). «Carriers of potentials in economic theory». *Efektivna ekonomika*. № 8. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1324>.
20. Orhanizatsiia vyrobnytstva. [Organization of production]. Available at: <http://feb.tsatu.edu.ua/ebook/mn/ov/page2.html>.
21. **Yermakov, O.Yu., Zhybak, M.M., Dyn'ka, P.K., Khrystenko, H.M., Hurs'ka, I.S.** (2019). *Orhanizatsiia vyrobnytstva*. [Organization of production]. FOP Yamchyn's'kyj O.V. Kyiv. Ukraine Available at: https://dspace.bati.org.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/407/Navchal'nyj%20posibnyk_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
22. **Dubey, R., Gunasekaran, A., Childe, S.J., Blome, C., Papadopoulos, T.** (2019). «Big data and predictive analytics and manufacturing performance: integrating institutional theory, resource-based view and big data culture». *British Journal of*

Management. Vol. 30. No. 2. pp. 341-361. Available at: https://www.researchgate.net/publication/331302781_Big_Data_and_Predictive_Analytics_and_Manufacturing_Performance_Integrating_Institutional_Theory_Resource-Based_View_and_Big_Data_Culture.

23. McKelvie, A., Davidsson, P. (2009). «From resource base to dynamic capabilities: an investigation of new firms». *British Journal of Management*. Vol. 20. No. 1. pp. 63-80. Available at: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1467-8551.2008.00613.x>.

24. Csiki, O., Demeter, K., Losonci, D. (2023). «How to improve firm performance? – The role of production capabilities and routines». *International Journal of Operations & Production Management*. 2023. Vol. 43. No. 13. pp. 1-26. Available at: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJOPM-03-2022-0221/full/html>.

Abstract.

Krasnorutskyy O., Marenych T., Prusova H. Production potential of the enterprise as an economic category.

The article presents the research results substantiating the definition of "production potential of the enterprise" and identifying its constituent elements based on the study of existing scientific views. The analysis of modern literary sources demonstrated a relatively wide range of views on the essence of production potential and theoretical and methodological contradictions. It was found that many scientists interpret it as economic, resource potential, or enterprise potential. There needs to be a particular understanding of the components of production potential and the factors that affect it, which complicates the development of methods for its quantitative and qualitative assessment, analysis of use, and increase. The presence of numerous discussions of leading scientists related to the concept of potential, its structure, and classification of resources necessitated further detailed research and disclosure of the category "production potential of the enterprise". It was found that the interpretations of the concept of "potential" given in the dictionaries reflect the diversity of approaches humanity has accumulated in interpreting and applying this term in various fields. At the same time, as a rule, there is no emphasis on the possibility and expediency of applying this or that disclosure of the essence of the concept of "potential" specifically in the economy. The following are defined as the main factors that influence the amount of production potential: availability of resources, their quality, structure and functional relationship, rational use, technology, technological process, organization of production, knowledge, and entrepreneurial abilities. It is justified that, in the most general sense, the elements of production potential include land and other natural resources, means of production (tools and objects of work), labor force, technology and organization of production, professional knowledge and abilities of management personnel and other participants in the production process, and management. It was concluded that only through the involvement of all components of the production potential does the production of products, works, and services available to consumers for use become possible. The systematic approach made it possible to give the following author's definition of the critical economic category of the study: the production potential of an enterprise is the ability of an enterprise to carry out a production process with the maximum possible aggregate result of the use of resources of a certain quantity and quality and functional ratio in such activity based on the appropriate technology and organization of production, knowledge, and abilities of management personnel and other participants in the production process. Depending on the completeness and degree of rationality of the use of input resources and other components, we can talk about the enterprise's fundamental (accumulated), current, and strategic (future) production potential.

Keywords: potential, enterprise potential, production potential, economic potential, resource potential, resources, efficiency, management.

Стаття надійшла до редакції 06.03.2024 р.

Бібліографічний опис статті:

Краснорутський О., Мареніч Т., Прусова Г. Виробничий потенціал підприємства як економічна категорія. Актуальні проблеми інноваційної економіки та права. 2024. № 1. С. 76-83.

Krasnorutskyy O., Marenych T., Prusova H. Production potential of the enterprise as an economic category. Actual problems of innovative economy and law. 2024. No. 1, pp. 76-83.

УДК: 338.43.9:332.025; JEL classification: M31; Q13

DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2024-2-15>

БОНДАРЕНКО Валерій Михайлович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу та міжнародної торгівлі, <https://orcid.org/0000-0002-5929-7158>

РЕЗНІК Надія Петрівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту ім. проф. Й.С. Завадського, <https://orcid.org/0000-0001-9588-5929>

ЛУЦІЙ Олександр Павлович, кандидат економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу та міжнародної торгівлі, <https://orcid.org/0009-0007-5235-9655>

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ В МАРКЕТИНГОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Бондаренко В.М., Резнік Н.П., Луцій О.П. Перспективи впровадження інтернет-маркетингу в маркетингову діяльність підприємств аграрного сектору.

Досліджено сутність інтернет-маркетингу та його вплив на маркетингову діяльність підприємств аграрного сектору. Проведено огляд переваг та можливих перешкод впровадження інтернет-маркетингу для цих підприємств. Виявлено стратегії та інструменти впровадження інтернет-маркетингу, які можуть бути ефективними в аграрному секторі. В роботі розвинуто дослідження розуміння впливу інтернет-маркетингу на маркетингову діяльність аграрних підприємств та визначає нові можливості для їхнього розвитку в умовах цифрової економіки. Результати дослідження можуть бути корисними для аграрних підприємств, допомагаючи їм усвідомити потенціал інтернет-маркетингу та визначити стратегії для його успішного впровадження. Це може призвести до підвищення ефективності маркетингових кампаній та збільшення конкурентоспроможності підприємств. Можливість подальших досліджень вбачаємо у більш глибокому аналізі ефективності конкретних стратегій інтернет-маркетингу для аграрного сектору, а також дослідження нових тенденцій та інновацій у цій сфері.

Ключові слова: інтернет-маркетинг, аграрний сектор, перспективи інтернет-маркетингу, впровадження інтернет-маркетингу, переваги інтернет-маркетингу, можливості інтернет-маркетингу, маркетингова діяльність, вебсайт, соціальні мережі, інфлюенсери.

¹Національний університет біоресурсів і природокористування України